

"The Mapuche Exile : A Journey"

Arauco Chihuilaf

On September 11, 1973, the democratically elected president, Salvador Allende, was overthrown by a military coup. One consequence was the exile of many Mapuche, along with thousands of Chileans.

Moving away from Ñuke Mapu (Mother Earth) was not a new phenomenon. Emigration to the city had begun in the first half of the 20th century and reached significant levels by the end of the century. Today, the Mapuche living in cities make up the majority of the population.

Political migration, that is, exile following the coup, was an unprecedented event in Chile's history and had an impact on the Mapuche as well. Many had stood out as leaders of Mapuche peasant and student organizations, or had also acted as union leaders in land movements, workers' and teachers' organizations.

Mapuche participation in the political arena was thus not new. Since the early 20th century, many organized to defend their rights; some even reached Parliament, others became municipal councilors, participated in unions, and were members of political parties. An example of this is Rosendo Huenuman, a union and peasant leader who was elected in March 1973 as a deputy in the province of Cautín. He received the highest number of votes, marking another unprecedented event in the province's history.

The Mapuche mobilizations, marked by violent clashes with landowners during the 1960s and particularly in the early 1970s, drove them to join a political movement focused on societal transformation.

A significant turning point in the European exile experience was the establishment of the Mapuche External Committee in London in January 1978. The Committee focused on two main goals: a) raising awareness about the harsh repression faced by communities in Chile and increasing visibility of the Mapuche people in European public discourse, and b) expressing solidarity with those who were most impacted by the dictatorship's repression. The Committee was founded out of a need for more comprehensive information on those persecuted by the regime, with its collaborative efforts largely taking place between 1978 and 1985.

Despite their differing political views, Mapuche exiles managed to create a common front, which allowed them to carve out a space for cultural and solidarity-driven action in Europe. They gained the support of organizations and individuals sympathetic to the struggles of peoples fighting for dignity and justice.

Leuliñ Chávez

Reflexion "Warriache"

- She talks about the limited relationship she has had with the Mapuche world since childhood. In my case, for example, I can't complain about that, since I was lucky enough to be raised by a mother who from the beginning explained to me who we Mapuche were, told me about our culture, traditions, beliefs and our language (which unfortunately I don't speak fluently, but I understand most of it and know several basic things).

- He also comments on how they made fun of his surname at school. In my case it was also something like that, they made fun of my middle name Millaway, and my surname Painemilla (in Spain). Both names being so strong and powerful, and above all coming from a whole family legacy and history. There were also times when I tried to hide my middle name to avoid those taunts, but what did it matter if my name already contained the Leuliñ in the first place, with which everyone was paralysed and didn't even know how to read. At school, high school, even at university, every time the roll was called and the teacher made a big pause with a confused face, I knew it was me and raised my hand, but at university I said my name loud and clear, so that at least they knew how to pronounce it.

- Camila talks about the comment they used to make to her that 'you don't have a Mapuche face'. Mapuche'. This reminded me of the comment I used to receive and still receive today when they asked me where I was from and when I answered that I was from Chile the first thing they would say to me was 'you don't have a Chilean accent', something that caused me a lot of anxiety and confusion because it made me doubt whether I was really worthy of being considered as such. It wasn't until after the age of 17/18, just before entering university that I finally found peace in an answer that no one could deny me, and that was 'I am Mapuche', then came 'but I grew up in Spain'. Both comments tend to devalue in a certain way what one believes one is, which is why it is very important to search for one's identity and to have it clear, to be able to explain it, defend it and protect it from the ignorant or uninformed. Recently someone even said to me 'you don't look indigenous', and although in the first two seconds there was a kind of confusion and even doubt, I quickly realised that it was simply someone who had no idea what she was talking about, so I answered her with the question: Have you ever seen an indigenous person in person (I added)? She replied that only in the movies, and that was enough for me to understand where she was coming from. So I had no choice but to give her the information I had with me, and explain to her first of all that there are different types of indigenous people in the first place, and just as you shouldn't believe everything you read, you shouldn't believe everything you see.

- This documentary is about the search for identity, something that without realizing it is so important for every human being, the search for who we are, where we come from,.... A couple of years ago, I presented my Thesis for the Musicology degree I did at the university, in which I talked mostly about the role of music during the

dictatorship in Chile, but also addressed issues such as identity. “Sometimes, we can identify with different cultures or traditions, and that's fine, it's valid. Nobody forces us to position ourselves with only one nation, and it is a very recurrent feeling in emigrants, because both in their country of origin and in the country where they live, they are considered foreigners, but something they can never take away from them is the feeling and the emotion of living that culture (music, art, gastronomy...) with which they feel identified, whatever it is and however many they are.” (Music as a weapon - TFG Leuliñ).

- I will close with the phrase “Building my territory in my own body”. When one is exiled from the wallmapu as Camila says, there is no choice but to find that territory, in oneself. There is also what is called adaptation, just as when you change country, or you change house and you take your things with you but you are not at home, those things you take with you are that territory. Not because I am far from the wallmapu I am no less Mapuche, the Mapuche is in me, I carry it inside me from the moment I was born and I will carry it with me until the moment I die and return to the ñuke mapu.

Mapuche Women

Francisca Quilaqueo

The presentation is divided into three parts:

1. A summary of the book “Mapuche Woman: History, Relevance, and Continuity.”
2. A brief overview of the role of Mapuche women in the history of Chile.
3. The experiences of Mapuche women during the dictatorship, democracy, and as a consequence of the diaspora.

The mentioned book was developed after I, as a Mapuche woman, led a significant project in Central Southern Chile, funded by the Netherlands, aimed at alleviating poverty in the region. Drawing on this experience, a research project was launched to conduct interviews with Mapuche women, a process complicated by significant distrust towards both the government and researchers. I had prior experience in regions affected by armed conflict in Central America. The research was carried out in collaboration with the Autonomous University of Temuco but was conducted under the neutral title "Ethnicity and Family" due to the political sensitivity of the subject matter. Nevertheless, it resulted in one of the few studies that center on Mapuche women, describing them as “the thread that weaves the existence of the Mapuche people” and showcasing “the womanly face of Mapuche people.”

In Chile's post-colonial history, progressive women's movements emerged as early as the 1930s, with Mapuche women taking on significant roles, notably in 1937 when the Araucanian^[1] Women's Association “Yafluyiñ” was established. Unfortunately,

these initiatives were frequently marginalized by the traditionally male Mapuche leaders, known as “lonkos,” who began to see a decline in their status during the 1960s. With the arrival of Allende and the significant growth of the social movement “Centros de Madres,” Mapuche women were able to become more visible, having always been the invisible pillars of the Mapuche struggle.

During Pinochet’s dictatorship, despite widespread repression, new initiatives emerged, such as the establishment of “Centros Culturales Mapuche” in 1978, where Mapuche women played a prominent role. In the democratic period that followed since 1990, the persecution of Mapuche activists -fighting for land restitution or against forestry and hydroelectric projects on Mapuche land- unfortunately continued. Many Mapuche women played a central role in this resistance movement. Under President Michele Bachelet - who would later become the Secretary-General of the UN Women’s Organization-, police actions were also undertaken. Many Mapuche women were often arrested, discriminated against, humiliated, and imprisoned. A notable positive development in recent times was the drafting of a new constitution by a constitutional assembly, which was presided over by Mapuche linguist Elisa Loncón Antileo, doctorate from Leiden University. During the inauguration of the constitutional assembly, Loncón gave a speech in Mapudungun (Mapuche Language). Unfortunately, in the 2023 referendum, the new progressive draft was rejected, and Chile maintained its dictatorship-era constitution.

As a result of all these developments, there is not only a Chilean diaspora that is widely known but also a Mapuche diaspora in many countries, including parts of Europe. Often, Mapuche women migrated with their families, learning the language of the host countries to integrate while also passing on their culture to their children. Once again, they demonstrate that Mapuche culture has the face of a woman.

¹ Araucania is the name the Spanish used to refer to the territory of the Mapuche, known as Wallmapu.

History of a Migration

“From Piedra Alta to Europe”

Lafken Painemilla

I was born in the Mapuche community called "Piedra Alta" by Lake Budi in the IX region of Chile.

From the age of three, I was raised by my paternal grandmother. Being so young, I hardly noticed the absence of the rest of my family members, as my life was filled with various activities and joy. I lived in a completely natural environment, where it felt like there was no other world beyond my own. Summer days were warm, while winters were cold and rainy; however, we were well-prepared with enough firewood and our fire at the center of the *ruka* (house).

Our food, drinks, and clothing were all cultivated and made by our own hands. Everything had its time and gradual process of life, creating harmony among nature, animals, birds, and people. Living without artificiality felt like a privilege; we were rich in breathing clean air, drinking water offered by the mountains, and enjoying field-flavoured meals. For the Mapuche, the day was defined by daylight, and everything was respected. My playtime was spent with natural elements—trees, plants, forests, river waters, the sea, springs, animals, and birds. I learned to respect nature's elements, understanding the importance of being in balance with the earth. It was a harmonious world where I felt free, strong, and happy, with few worries—only when my grandmother fell ill.

I had never considered leaving that place until the day came when I had to move to Santiago, the capital, to be with my parents and siblings. My grandmother had mentioned this to me long before, preparing me for that moment, although I didn't fully grasp what she meant or the emotional weight that would come with having to migrate and leave my land.

Living among the “winkas” (non-Indigenous people) was a profound shock in every way. The gray landscape of concrete and buildings and the capital's environment made it even more traumatic. I found myself in an unfamiliar world where I felt out of place and unwelcome. This was where I faced my worst experiences as a Mapuche; I had never heard the term “Indian” before. The cultural clash was a harsh and cruel blow, haunting me like a monster throughout that year.

But I awakened and learned to defend myself, fighting fiercely like a raging sea, disregarding everything and everyone. I became rebellious and indifferent until several years passed. One night, I woke up crying from a dream that revealed the need for me to change my attitude and revalue the important things, especially my family. This realization redirected my energy toward becoming a better person, striving to be one of the best students at my institute. I wanted to show that being Indigenous didn't mean I was any less intelligent., I earned a scholarship. I studied journalism, although I couldn't complete it. Nevertheless, I had the opportunity to create a radio project aimed at educating society about our values and principles as Mapuche, proclaiming, “Here we are; we are still alive. The conquerors did not destroy us.” I launched a successful radio program where I was the voice of that initiative.

I also became more involved in the struggle of my people, traveling to different communities and exchanging experiences with wise individuals who enriched my understanding. Eventually, I led the urban youth of Santiago in a project to recover their identity, especially for those born in the city who lacked knowledge of their roots. These two initiatives—the bilingual Mapuche radio program and the youth project—were among the most enriching and significant experiences I have undertaken.

Over the years, I became a mother to a beautiful girl named Leuliñ millaway (Strength of the Golden Spear). Motherhood empowered me, fueling my activism. I later joined a community radio station and participated in numerous events focused on advocacy and cultural dissemination.

Eventually, my path took a different direction, leading me to decide to migrate once more, this time to Europe.

Second Migration:

I met a quiet boy with an angelic face who was just passing through Chile. He made me an offer of a lifetime, and I accepted. In less than five minutes, I decided my future: to cross the Atlantic to Catalonia, Spain, with someone I barely knew. I needed to get away for a while, and leaving Chile seemed the right choice. Little did I know that this time would become indefinite because I fell in love. So, my little Leuliñ and I traveled together; she was not yet two years old.

Catalonia welcomed us, despite the period of mourning I experienced unknowingly. This was a strong feeling, leaving me empty and alone. It was a strange and painful sensation, rooted in having left my land and fight while being in an unfamiliar environment. Toward the end of this year, someone showed interest in learning about the Mapuche and invited me to give a talk—something I had never done before. It turned out to be more than a simple talk; it included press and media coverage. An interview was published in one of the country's most important newspapers, "La Vanguardia." From that point on, various organizations and entities began contacting me to invite me to talks and conferences throughout Spain and eventually across Europe. Catalan society has been supportive of Indigenous peoples, showing admiration and respect for them; I always received encouragement for being who I am.

I became a mother for the second time, welcoming my daughter Lafken, who brought us joy and strength. Her arrival marked one of the happiest moments of my life, and her sister eagerly awaited her. My daughters were educated about their Mapuche roots, learning the language and respecting nature.

I participated in the first Indigenous gathering in London, where I connected with Mapuche from Europe, and we agreed to meet annually to strengthen our ties and support our people's struggles. We held the first gathering of Mapuche youth in France, then Girona, and other locations. We organized cultural events across Europe and celebrated the Mapuche New Year with the FOLIL Foundation.

Third Migration:

My time in Spain came to an end, and I continued migrating, this time moving with my entire family to England. This was never part of my plans, but it happened. We

integrated into English society, which introduced us to a new language, culture, job opportunities, and studies. At first, everything felt new and strange; I often wondered, "What am I doing here?" But everything happens for a reason, and there's always something to learn. Nature is everywhere, and the rivers, hills, and English fields, along with their people, have offered us friendship and opportunities to grow in various ways, providing a positive experience.

Currently, each member of my family is in a different place, but we strengthen each other every time we meet in some corner of Europe. As for me, this Mapuche woman will continue migrating, as life has led me to an unexpected situation of change, and I want to develop my journalistic side while focusing on Indigenous peoples, especially the Mapuche.

No matter where I go, my Mapuche spirit remains strong because it is my essence. I have never forgotten where I was born and grew up—running barefoot across the fields of Piedra Alta. Whenever I return to my homeland, where my parents still reside, I am transported back to my childhood, cooking over an open fire and feeling the harmony of the rivers, mountains, and sea.

Marri ci weu!!

Mapuche Poetry

Arauco Chihuailaf

Mapuche literary expression has been primarily characterized by its orality: *ül* (song), *epeu* (story), and *nüttram* (tales). Since the 20th century, textuality (written production) in Mapudungun (the Mapuche language) and Spanish has stood out.

In poetic textuality, history, oral traditions, collective and individual dreams and struggles are all present. Mapuche poetry is a testament to the creativity of a people, a remembrance of the ancient "lonkos" (leaders) that serves as an inspiration for both the present and future, and a constant form of grounding to the land.

In the early part of the last century, poetry was primarily published in newspapers founded by the Mapuche, such as *El Heraldo*, *Frente Araucano*, *La Voz de Arauco*, and *Cancionero Araucano*. A significant milestone in Mapuche poetry was Sebastián's Quepul Quintremil's 1966 publication *Poemas mapuches en castellano*, funded by the Ministry of Education. The 1980s proved to be the most fruitful decade for Mapuche poets in the Chilean literary scene, marked by their notable presence and the widespread dissemination of their works.

Mapuche poetry reminds us of the cultural diversity of Chile.

De Mapuche Ballingschap: Een Reis

Arauco Chihuilaf

Op 11 september 1973 werd de democratisch gekozen president Salvador Allende omvergeworpen door een militaire coup. Een gevolg hiervan was de ballingschap van veel Mapuche, samen met duizenden Chilenen.

Verhuizen van Ñuke Mapu (Moeder Aarde) was geen nieuw fenomeen. De emigratie naar de stad begon in de eerste helft van de 20e eeuw en bereikte tegen het einde van de eeuw significante niveaus. Tegenwoordig vormen de Mapuche die in steden wonen de meerderheid van de bevolking.

Politieke migratie, dat wil zeggen, ballingschap na de coup, was een ongekend fenomeen in de geschiedenis van Chili en had ook impact op de Mapuche. Velen hebben zich onderscheiden als leiders van Mapuche boeren- en studentenorganisaties, of hebben ook als vakbondsleiders in landbewegingen, werknemers- en onderwijsorganisaties gefunctioneerd.

De deelname van de Mapuche aan het politieke landschap was dus niet nieuw. Sinds het begin van de 20e eeuw organiseerden velen zich om hun rechten te verdedigen; sommigen bereikten zelfs het parlement, anderen werden gemeenteraadsleden, namen deel aan vakbonden en waren lid van politieke partijen. Een voorbeeld hiervan is Rosendo Huenuman, een vakbond- en boerenleider die in maart 1973 werd gekozen als afgevaardigde in de provincie Cautín. Hij ontving het hoogste aantal stemmen, wat opnieuw een ongekend evenement in de geschiedenis van de provincie markeerde.

De Mapuche mobilisaties, gekenmerkt door gewelddadige confrontaties met landeigenaren tijdens de jaren zestig en vooral in de vroege jaren zeventig, drongen hen ertoe om zich aan te sluiten bij een politieke beweging gericht op maatschappelijke transformatie.

Een belangrijke keerpunt in de ervaring van de Europese ballingschap was de oprichting van het Mapuche Externe Comité in Londen in januari 1978. Het Comité richtte zich op twee hoofddoelen: a) het vergroten van het bewustzijn over de harde repressie waarmee gemeenschappen in Chili werden geconfronteerd en het vergroten van de zichtbaarheid van het Mapuche volk in de Europese publieke opinie, en b) solidariteit tonen met degenen die het meest getroffen waren door de repressie van de dictatuur. Het Comité werd opgericht uit de noodzaak voor meer uitgebreide informatie over degenen die door het regime werden vervolgd, en zijn gezamenlijke inspanningen vonden grotendeels plaats tussen 1978 en 1985.

Ondanks hun verschillende politieke opvattingen slaagden Mapuche ballingen erin om een gemeenschappelijk front te creëren, waardoor ze een ruimte konden creëren voor culturele en solidariteitsacties in Europa. Ze ontvingen de steun van organisaties en individuen die sympathiek stonden tegenover de strijd van volkeren voor waardigheid en gerechtigheid.

Leuliñ Chávez

“Warriache” Reflection

- Ze vertelt over de beperkte relatie die ze van jongs af aan met de Mapuchewereld heeft gehad. In mijn geval, bijvoorbeeld, kan ik daar niet over klagen, want ik had het geluk te zijn opgevoed door een moeder die me vanaf het begin uitlegde wie wij Mapuche waren, me vertelde over onze cultuur, tradities, overtuigingen en onze taal (die ik helaas niet vloeiend spreek, maar ik begrijp het meeste ervan en ken een aantal basisdingen).

- Hij vertelde ook hoe ze op school grappen maakten over zijn achternaam. In mijn geval was het ook zo iets, ze staken de draak met mijn tweede naam Millaway en mijn achternaam Painemilla (in Spanje). Beide namen zijn zo sterk en krachtig, en komen vooral voort uit een hele familiegeschiedenis. Er waren ook momenten dat ik mijn tweede naam probeerde te verbergen om die beschimpingen te vermijden, maar wat maakte het uit als mijn naam toch al de Leuliñ bevatte, waarmee iedereen verlamd was en niet eens wist hoe hij moest lezen. Op school, op de middelbare school en zelfs op de universiteit, elke keer als het appèl werd geroepen en de leraar een grote pauze hield met een verward gezicht, wist ik dat ik het was en stak ik mijn hand op, maar op de universiteit zei ik mijn naam luid en duidelijk, zodat ze tenminste wisten hoe ze hem moesten uitspreken.

- Camila vertelt over de opmerking die ze altijd tegen haar maakte dat 'je geen Mapuche gezicht hebt'. Mapuche'. Dit deed me denken aan het commentaar dat ik vroeger en nu nog steeds kreeg als ze me vroegen waar ik vandaan kwam en als ik antwoordde dat ik uit Chili kwam, was het eerste wat ze tegen me zeiden 'je hebt geen Chileens accent', iets wat me veel angst en verwarring bezorgde omdat het me deed twifelen of ik het wel waard was om als zodanig te worden beschouwd. Pas na mijn 17e/18e, vlak voordat ik naar de universiteit ging, vond ik eindelijk rust in een antwoord dat niemand me kon ontzeggen, en dat was 'ik ben Mapuche', daarna kwam 'maar ik ben opgegroeid in Spanje'. Beide opmerkingen hebben de neiging om op een bepaalde manier datgene te devalueren waarvan je gelooft dat je het bent. Daarom is het heel belangrijk om op zoek te gaan naar je identiteit en die duidelijk te hebben, om die te kunnen uitleggen, te verdedigen en te beschermen tegen de onwetenden of ongeïnformeerden. Onlangs zei iemand zelfs tegen me 'je ziet er niet inheems uit', en hoewel er in de eerste twee seconden een soort verwarring en zelfs twijfel heerste, realiseerde ik me al snel dat het gewoon iemand was die geen idee had waar ze het over had, dus antwoordde ik haar met de vraag: Heb je ooit een inheems persoon in levende lijve gezien (voegde ik eraan toe)? Ze antwoordde dat ze dat alleen in films had gezien en dat was voor mij genoeg om te begrijpen waar ze vandaan kwam. Ik had dus geen andere keuze dan haar de informatie te geven die ik bij me had, en haar allereerst uit te leggen dat er verschillende soorten inheemse mensen bestaan, en net zoals je niet alles moet geloven wat je leest, moet je ook niet alles geloven wat je ziet.

- Wat is een Mapuche? Nogmaals, er is wat je hebt gehoord, wat je hebt gelezen, wat je hebt gezien, maar je hebt misschien niet eens de juiste informatie als je niet direct naar de bron gaat. Als mensen dat zouden willen, zouden ze zich realiseren

dat ze een verkeerd beeld hebben van de Mapuche, en dit alles, nogmaals, is te wijten aan het gebrek aan informatie of het ontbreken daarvan (verwijzend naar het standpunt van Chilenen die durven te zeggen dat ze lui zijn, terroristen, etc...).

- Wat is het gezicht van een Mapuche? Zoals ik al eerder zei, zijn er in alle culturen, landen en etnische groepen verschillende gezichten. We zijn niet allemaal hetzelfde, er is overal diversiteit, en ook iets heel anders zijn onze wortels (er zijn mensen die zich ermee geïdentificeerd voelen en anderen niet), maar het is slechts een kwestie van jezelf, verklaren waar je vandaan komt. Hoewel het waar is dat er een aantal karaktertrekken te onderscheiden zijn in iemand die Mapuche is, zijn er mensen die ze in meer of mindere mate hebben, maar dat betekent niet dat ze meer of minder Mapuche zijn.

- Kunst is een vorm van expressie en identiteit.

- Deze documentaire gaat over de zoektocht naar identiteit, iets dat zonder het te beseffen zo belangrijk is voor ieder mens, de zoektocht naar wie we zijn, waar we vandaan komen.... Een paar jaar geleden presenteerde ik mijn scriptie voor mijn studie muziekwetenschap aan de universiteit, waarin ik het vooral had over de rol van muziek tijdens de dictatuur in Chili, maar waarin ik ook kwesties als identiteit aan de orde stelde. "Soms kunnen we ons identificeren met verschillende culturen of tradities, en dat is prima, dat is geldig. Niemand dwingt ons om ons te positioneren met slechts één natie, en dit is een zeer terugkerend gevoel bij emigranten, want zowel in hun land van herkomst als in het land waar ze wonen, worden ze beschouwd als buitenlanders, maar iets dat nooit van hen kan worden afgenomen is het gevoel en de emotie van het beleven van die cultuur (muziek, kunst, gastronomie...) waarmee ze zich geïdentificeerd voelen, wat het ook is en hoeveel het er ook zijn". (Muziek als wapen - TFG Leuliñ).

- Ik sluit af met de zin "Mijn territorium opbouwen in mijn eigen lichaam". Als je verbannen bent uit de wallmapu, zoals Camila zegt, heb je geen andere keuze dan dat territorium te vinden, in jezelf. Er is ook wat men aanpassing noemt, net zoals wanneer je van land of huis verandert en je spullen meeneemt maar niet thuis bent, die dingen die je meeneemt zijn dat territorium. Ver weg zijn van de wallmapu maakt me niet minder Mapuche, de Mapuche zit in me, ik draag het in me vanaf het moment dat ik geboren ben en ik zal het met me meedragen tot het moment dat ik sterf en terugkeer naar de ñuke mapu.

Mapuche Vrouwen

Francisca Quilaqueo

De lezing is onderverdeeld in drie stukken:

3) Een samenvatting van het boek "Mapuche vrouw: geschiedenis, relevantie en continuïteit".

- 3) Een kort overzicht van de rol van de Mapuche vrouw in de geschiedenis van Chili.
- 3) De Mapuche vrouw gedurende de dictatuur, de democratie en de diaspora als consequentie.

Het genoemde boek is ontstaan, na als Mapuche vrouw een groot door Nederland gefinancierd project in het Centraal Zuiden van Chili, wat gericht was op armoedebestrijding, mede te hebben geleid. Vanuit die ervaring is een onderzoek gestart om Mapuche vrouwen te laten interviewen door henzelf, wat niet eenvoudig was, gezien het wantrouwen tegen overheid en onderzoekers sterk was. Zelf had ik ervaring opgedaan in gebieden met gewapende conflicten in Centraal America. Het onderzoek is gedaan met de Autonome Universiteit van Temuco, maar gezien de politieke gevoeligheid is het gedaan onder neutrale titel “ethniciteit en familie”. Toch heeft het geleid tot een van de weinige studies, waarbij de Mapuche vrouw centraal staat en deze wordt aangeduid als “de draad die het bestaan van het Mapuche volk weeft” en “het vrouwelijk gezicht van de Mapuche cultuur” laat zien.

In de postkoloniale geschiedenis van Chili zijn er al in de dertiger jaren van de vorige eeuw progressieve vrouwenbewegingen geweest, waarin ook Mapuche vrouwen een prominente rol speelden, zoals in 1937 de Araucaanse^[2] Vrouwen Vereniging “Yafluyiñ”. Helaas werden deze initiatieven ook vaak gemarginaliseerd door de traditioneel mannelijke Mapuche leiders, de “lonkos”, die overigens in de jaren zestig een status begonnen te verliezen. Met de komst van Allende, en de sterke groei van de sociale beweging “Centros de Madres”, konden Mapuche vrouwen zich ook prominenter laten zien, die altijd al de onzichtbare pilaren waren van de Mapuche strijd.

Gedurende de dictatuur van Pinochet werden ondanks de grootschalige onderdrukking nieuwe initiatieven ondernemen, zoals de in 1978 opgerichte “Centros Culturales Mapuche”, waarbij Mapuche vrouwen een prominente rol speelden. In de democratische periode die daar sinds 1990 op volgde is de vervolging van Mapuche activisten (om land te restitueren, of tegen de bosbouw of hydro-elektrische centrales op Mapuche land) helaas doorgegaan, en spelen de Mapuche vrouwen een centrale rol in dat verzet. Ook onder President Michele Bachelet (die later secretaris-generaal van de VN Vrouwen Organisatie zou worden) werden politionele acties ondernomen, waarbij ook Mapuche vrouwen ook vaak opgepakt, gediscrimineerd, vernederd en opgesloten werden. Een belangrijk positieve recente ontwikkeling was het proces om tot een nieuwe grondwet te komen, waarin in de eerste fase de in Leiden gepromoveerde Mapuche linguïst Elisa Loncon als President van de constitutionele vergadering werd gekozen en deze opende met een toespraak in *Mapudungun*. Helaas is in het daarop volgende referendum het nieuwe progressieve concept afgewezen, en is Chili weer terug bij de grondwet uit de Dictatuur.

Als gevolg van al deze ontwikkelingen is er niet alleen een Chileense diaspora die iedereen kent, maar daarbinnen ook een Mapuche diaspora in veel landen, waaronder andere Europa. Veelal gingen de Mapuche vrouwen samen met hun families, en leerden de taal van de ontvangende landen, om te integreren, maar vooral ook om hun cultuur door te geven aan hun kinderen. Wederom bewijzen zij daarbij dat de Mapuche cultuur een vrouwelijk gezicht heeft.

^[2] Araucania is de door de Spanjaarden gebruikte naam van het Mapuche territorium (ofwel *Walmapu*)

Geschiedenis van een Migratie

“Van Piedra Alta naar Europa”

Lafken Painemilla

Ik werd geboren in de Mapuche-gemeenschap genaamd "Piedra Alta" aan het Budi-meer in de IX-regio van Chili.

Van mijn derde jaar werd ik opgevoed door mijn grootmoeder aan de vaderzijde. Omdat ik zo jong was, merkte ik de afwezigheid van mijn familie nauwelijks; mijn leven was gevuld met verschillende activiteiten en overvloedige vreugde. Ik leefde in een volledig natuurlijke omgeving, waar het leek alsof er geen andere wereld bestond dan de mijne. De zomerdagen waren warm, terwijl de winters koud en regenachtig waren; we waren echter goed voorbereid met voldoende brandhout en ons vuur in het midden van de ruka (huis).

Ons voedsel, onze dranken en kleding werden allemaal door onze eigen handen verbouwd en gemaakt. Alles had zijn tijd en geleidelijke levenscyclus, wat harmonie creëerde tussen de natuur, dieren, vogels en mensen. Leven zonder kunstmatigheid voelde als een voorrecht; we waren rijk in het ademen van schone lucht, het drinken van water dat door de bergen werd aangeboden en het genieten van maaltijden met de smaak van het platteland. Voor de Mapuche werd de dag gedefinieerd door het daglicht, en alles werd gerespecteerd. Mijn spelletjes vonden plaats met natuurlijke elementen—bomen, planten, bossen, rivierwater, de zee, bronnen, dieren en vogels. Ik was gefascineerd door het kosmos, en ik leerde de elementen van de natuur te respecteren en begreep het belang van in balans te zijn met de aarde. Het was een harmonieuze wereld waar ik me vrij, sterk en gelukkig voelde, met weinig zorgen—alleen wanneer mijn grootmoeder ziek was.

Ik had nooit overwogen om die plek te verlaten totdat de dag kwam waarop ik naar Santiago, de hoofdstad, moest verhuizen om bij mijn ouders en broers en zussen te zijn. Mijn grootmoeder had me hier lang geleden over verteld en me voorbereid op dat moment, hoewel ik niet volledig begreep wat ze bedoelde of hoe emotioneel zwaar het zou zijn om te migreren en mijn land te verlaten.

Wonen tussen de “winkas” (niet-inheemse mensen) was een diepgaande schok op alle fronten. Het grijze landschap van beton en gebouwen en de hoofdstad omgeving maakten het nog traumatischer. Ik bevond me in een onbekende wereld waar ik me niet op mijn gemak voelde en niet welkom was. Dit was waar ik mijn ergste ervaringen als Mapuche ondervond; ik had nooit eerder het woord "indiaan" gehoord. De culturele botsing was een harde en wrede klap, die me als een monster het hele jaar door achtervolgde.

Maar ik werd wakker en leerde mezelf te verdedigen, vechtend als een razende zee die alles en iedereen aan de kant schuift. Ik werd rebels en ongevoelig, totdat er enkele jaren verstreken. Op een nacht werd ik huilend wakker van een droom die me liet inzien dat ik mijn houding moest veranderen en de belangrijke dingen, vooral de familie, opnieuw moest waarderen. Dit besef leidde me ertoe mijn energie te richten op het worden van een beter persoon, en ik streefde ernaar een van de beste studenten van mijn instituut te zijn om te laten zien dat het zijn van een indiaan niet betekent dat ik minder intelligent ben. Ik studeerde journalistiek, maar kon het niet afmaken. Desondanks kreeg ik de kans om een radioproject te creëren met als doel de samenleving te onderwijzen over onze waarden en principes als Mapuche, en te zeggen: "Hier zijn we; we leven nog. De conquistadores hebben ons niet vernietigd." Ik lanceerde een succesvol radioprogramma waarin ik de stem was van dat initiatief.

Ik raakte ook meer betrokken bij de strijd van mijn volk, reisde naar verschillende gemeenschappen en wisselde ervaringen uit met wijze mensen die mijn begrip verrijkten. Uiteindelijk leidde ik de stedelijke jeugd van Santiago in een project om hun identiteit te herstellen, vooral voor degenen die in de stad geboren waren en gebrek hadden aan kennis van hun wortels. Deze twee initiatieven—het tweetalige Mapuche-radioprogramma en het jongerenproject—waren enkele van de meest verrijkende en significante ervaringen die ik ondernam.

In de loop der jaren werd ik moeder van een prachtig meisje dat we Leuliñ millaway (Kracht van de Gouden Speer) noemden. Moeder zijn gaf me kracht en stimuleerde mijn activisme. Later trad ik toe tot een gemeenschapsradio en nam ik deel aan tal van evenementen gericht op pleidooien en culturele verspreiding.

Uiteindelijk nam mijn pad een andere wending, wat leidde tot mijn besluit om opnieuw te migreren, dit keer naar Europa

Tweede Migratie:

Ik ontmoette een rustige jongen met een engelachtig gezicht die slechts op doorreis was in Chili. Hij deed me een aanbod van mijn leven, en ik accepteerde. In minder dan vijf minuten besloot ik mijn toekomst: de Atlantische Oceaan oversteken naar Catalonië, Spanje, met iemand die ik nauwelijks kende. Ik moest even weg van alles, en het verlaten van Chili leek de juiste keuze. Ik had echter niet kunnen voorzien dat deze periode eindeloos zou worden, omdat ik verliefd werd. Zo reisden mijn kleine Leuliñ en ik samen; ze was nog geen twee jaar oud.

Catalonië verwelkomde ons, ondanks de rouwperiode die ik onbewust doormaakte. Dit was een sterke ervaring, die me leeg en alleen deed voelen. Het was een vreemde en pijnlijke sensatie, voortkomend uit het verlaten van mijn land en mijn strijd terwijl ik in een onbekende omgeving was. Tegen het einde van dat jaar kwam er iemand die interesse toonde in het leren over de Mapuche en me vroeg om een lezing te geven—iets wat ik nog nooit had gedaan. Het bleek geen gewone lezing te zijn; het omvatte pers- en mediacoverage. Een interview werd gepubliceerd in een van de belangrijkste kranten van het land, "La Vanguardia."

Vanaf dat moment begonnen verschillende organisaties en instellingen me te benaderen om me uit te nodigen voor lezingen en conferenties door heel Spanje en later in heel Europa. De Catalaanse samenleving was solidair met de inheemse volken, die ze bewonderen en respecteren; ik ontving altijd ondersteuning en bewondering voor wie ik ben.

Ik werd voor de tweede keer moeder, mijn dochter Lafken werd geboren, en bracht ons vreugde en kracht. Haar komst markeerde een van de gelukkigste momenten van mijn leven, en haar zus wachtte vol spanning op haar. Mijn dochters werden opgevoed met kennis van hun Mapuche-wortels, de taal en respect voor de natuur. Ik nam deel aan de eerste inheemse bijeenkomst in Londen, waar ik in contact kwam met Mapuche uit Europa, en we kwamen overeen jaarlijks bijeen te komen om onze banden te versterken en de strijd van ons volk te steunen. We hielden de eerste bijeenkomst van Mapuche-jongeren in Frankrijk, gevolgd door Girona en andere locaties. We organiseerden culturele evenementen door heel Europa en vierden het Mapuche-nieuwjaar, georganiseerd door de FOLIL-stichting.

Derde Migratie:

Mijn tijd in Spanje kwam ten einde en ik bleef migreren; dit keer verhuisde ik met mijn hele familie naar Engeland. Dit was ook totaal niet mijn plan, maar het gebeurde. We integreerden in de Engelse samenleving, die ons introduceerde in een nieuwe taal, cultuur, werkgelegenheid en studiemogelijkheden. In het begin was alles nieuw en vreemd; ik vroeg me vaak af: "Wat doe ik hier?" Maar alles gebeurt om een reden, en je leert van elke ervaring. De natuur is overal, en de rivieren, heuvels en Engelse velden, samen met hun mensen, boden ons vriendschap en mogelijkheden om ons op verschillende manieren te ontwikkelen, wat een positieve ervaring was.

Momenteel bevindt elk lid van mijn familie zich op een andere plek, maar we versterken elkaar telkens wanneer we elkaar in een uithoek van Europa ontmoeten. Wat mij betreft, deze Mapuche-vrouw zal blijven migreren, omdat het leven me heeft geleid naar een onverwachte situatie van verandering, en ik wil mijn journalistieke kant ontwikkelen, met altijd de focus op de inheemse volken, en in het bijzonder op het Mapuche-volk.

Waar ik ook ga, blijft mijn Mapuche-zijn sterk, omdat het mijn essentie is. Ik ben nooit vergeten waar ik ben geboren en opgegroeid—rondrennend zonder schoenen over de velden van Piedra Alta. Wanneer ik terugkeer naar mijn thuisland, waar mijn ouders nog wonen, kom ik terug in mijn kindertijd, om met vuur te koken en de harmonie te voelen van de rivieren, bergen en zee.

Marri ci weu!!

Mapuche Poëzie

Arauco Chihuailaf

De literaire expressie van de Mapuche wordt voornamelijk gekenmerkt door zijn oraliteit: ñl (lied), epeu (verhaal) en nüttram (vertellingen). Sinds de 20e eeuw heeft de tekstualiteit (geschreven productie) in het Mapudungun (de Mapuche-taal) en het Spaans zich onderscheiden.

In de poëtische tekstualiteit zijn geschiedenis, orale tradities, collectieve en individuele dromen en strijd allemaal aanwezig. Mapuche-poëzie is een getuigenis van de creativiteit van een volk, een herinnering aan de oude “lonkos” (leiders) die als inspiratie dienen voor zowel het heden als de toekomst, en een constante verbinding met het land.

In de vroege 20e eeuw werd poëzie voornamelijk gepubliceerd in kranten die door de Mapuche waren opgericht, zoals *El Heraldo*, *Frente Araucano*, *La Voz de Arauco* en *Cancionero Araucano*. Een belangrijke mijlpaal in de Mapuche-poëzie was de publicatie van *Poemas mapuches en castellano* door Sebastián Quepul Quintremil in 1966, gefinancierd door het Ministerie van Onderwijs. De jaren tachtig bleken de meest vruchtbare periode voor Mapuche-poeten in de Chileense literaire scene, gekenmerkt door hun opvallende aanwezigheid en de wijdverspreide verspreiding van hun werken.

Mapuche-poëzie herinnert ons aan de culturele diversiteit van Chili.

